

RUŞÇADA ZARF YAPILARININ İNCELENMESİ ÜZERİNE

ON THE STUDY OF ADVERB STRUCTURES IN RUSSIAN

• Leyla Dalkılıç

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, lcdalkilic@ankara.edu.tr

Öz

Yabancı dil öğrenimi sürecinde öğrenciler birçok farklı sözcük türünü derinlemesine öğrenmektedir, ancak kimi konu başlıkları var ki bunlar üzerinde yüzeysel olarak durulmaktadır. Rusçanın yabancı bir dil olarak eğitiminde zarflar konusu üzerinde çok ayrıntısı ile durulmayan bir sözcük türüdür. Zarflar bir dildeki anlamsal zenginliği oluşturan en önemli dil öğeleridir. Bugüne kadar Türkiye’de doğrudan Rusçadaki zarflarla ilgili bir çalışma yapılmamış olması ve dilbilgisi kitaplarında çok az ve sınırlı olarak ele alınması bu yapıların yabancı dil eğitiminde göz ardı edildiklerini açıkça ortaya koymaktadır. Öğrenciler için bu sözcük türlerine ilişkin sınırlı kaynakların olması bunların kullanımı, işlevi ve yapısal özelliklerinin tam olarak anlaşılmasına neden olmaktadır. Bir başka sorun da diğer sözcük türleri ile yapısal yakınlığından dolayı dilde sahip olabilecekleri işlevsel özelliklerin tam olarak anlaşılmasını sağlamamış olmasıdır. Rus gramer geleneğinde de zarfların tanımı, yapısı, anlamsal ve işlevsel özelliklerine göre farklı yaklaşımların bulunması esasında üzerinde çok durulmayan bu gramer sınıfının daha derinlemesine incelemesi gerektiğini göstermektedir. Bu çalışmada Rusçadaki zarflar yapısal,

Abstract

In the process of foreign language learning the students learn many different parts of speech in detail, however, there are some topics that are focused on superficially. In teaching Russian as foreign language, the adverbs as part of speech is one of those topics on which a little attention is paid. Adverbs are the most important linguistic elements that make up the semantic richness of a language. Till now no direct researches have been carried out in Turkey on the topic of adverbs in the Russian language and this topic has been superficially and marginally covered in grammar textbooks, it clearly shows that these structures are ignored in teaching Russian as foreign language. The limited and insufficient resources available on this topic lead to poor understanding of their usage, function and structure by the students. Another problem related to the usage of adverbs lies in the fact, that due to the structural similarities with other words, the functional features they may have in a sentence are not fully understood. The fact that there are different approaches in the Russian grammar tradition according to the definition, structure, semantic and functional features of adverbs shows

anlamsal ve işlevsel özellikleri temel olmak üzere üç çerçeveden incelenmektedir. Bu yapıların özümsemesinde ve ayırt edilebilmelerindeki zorlu noktalar da ayrıntılı olarak ayrıca ele alınmaktadır. Buradaki amaç, Rusçadaki zarfların özelliklerini geniş bir perspektiften sistematik olarak sunarak Türkçe anadili konuşucuları için yabancı bir dil olarak öğrendikleri Rusçadaki zarf yapılarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktır. Bununla birlikte çalışmanın bir diğer amacı da Türkiye’de Rusça zarf yapıları üzerine ele alınmayan yaklaşımları geniş kitlelere tanıtmaktır.

this insufficiently studied grammatical part of speech should be examined in more details. In this study, the adverbs in Russian are examined from three points of view, such as structural, semantic and functional points of view, and the difficulties in assimilating and distinguishing these structures are also discussed in detail. The aim of this study is to present the features of adverbs in Russian from a broad perspective and systematically to help the Turkish native speakers better understand the adverb structures in Russian, which they learn as foreign language. In addition to this, another aim of this study is to introduce the approaches to Russian adverbs to large audiences, which have not been covered in Turkey in Russian studies.

Giriş

Zarflar konusu sadece Türkiye’de Rusçanın yabancı bir dil olarak eğitiminde değil, Rusya Federasyonu’na bağlı kurumlarda da Rusçanın yabancı dil olarak öğretilmesi sürecinde çoğunlukla yüzeysel olarak üzerinde durulan bir gramer kategorisidir. Türkiye’de Rusçanın yabancı bir dil olarak eğitiminde zarflar konusu daha çok yapıların hangi sözcük anlamlarını aktardıkları şeklinde ele alınmakta, isim, sıfat, fiil veya zamirler gibi dilin bağımsız bir kısmı olarak incelenmesi üzerine çok durulmamaktadır. Rus dilinde zarflar yerine getirilen bir eylem veya bahse konu bir nesneye ilişkin fiile özgü herhangi bir süreç anlamı belirtmeden eylem ve nesnelerin meydana geliş özelliklerini ifadeye ek anlamlar katarak yansıtan, dilin değişmez ve bağımsız yapıları olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de Rusça zarfların eğitimi genel olarak 1) zarfı bulmak için sorulması gereken temel soru hangisidir? – diğer bir deyişle zarfı bulmak için eyleme “nasıl?” (как?) sorusunun yöneltmesi, 2) sahip oldukları morfolojik yapı – ki öğrencilerin çoğu zarfların sadece sonu -o eki ile biten kelimelerden oluştuğunu düşünmektedir; 3) zaman ve yer zarfları başta olmak üzere aktardıkları anlamlar açısından üç yaklaşım çerçevesinde ilerlemektedir.

Bu çalışmada Rus gramer geleneğinde zarfların farklı yaklaşımlarla nasıl incelendikleri üzerine durulacak, böylece Türkiye’de Rus dili çalışmalarında zarflara ilişkin olarak ele alınmayan noktalar üzerinde de ayrıca değinilmiş olunacaktır. Bununla birlikte Rusçada zarflar yapısal (morfolojik), anlamsal, işlevsel özellikleri olmak üzere üç çerçeveden incelenecektir. Buradaki amaç bu dili yabancı bir dil olarak öğrenen Türk öğrenciler için zarf konusunun daha geniş bir perspektiften ele alınarak sunulmasıdır. Zarfların daha geniş bir perspektiften ele alınarak incelenmesi bu yapıların özünün daha iyi anlaşılmasını sağlamakla kalmayacak aynı zamanda morfolojik açıdan benzerlik gösteren diğer yapılardan da kolaylıkla ayırt edilebilmelerini, yapılar arası benzerliklerin neler olabileceğinin anlaşılması açısından farkındalık yaratacaktır. Türk öğrencilerin Rusçadaki zarf yapılarının özünü daha iyi anlayabilmeleri adına da bu yapıların belirlenmesindeki zorlu noktalara ayrıca değinilecektir. Bu bakımdan Türkçe anadili konuşucuları için yabancı bir dil olarak öğrendikleri Rusçadaki zarfların yapısal (morfolojik), anlamsal, işlevsel özellikleri olmak üzere üç çerçeveden incelenerek ortaya konması ve böylece bu yapıların daha iyi tanıtılması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Rus Dilbilim Çalışmalarında Zarflara Genel Bir Bakış

Rusçada bir gramer ulamı olarak zarfın tanımı dildeki en tartışmalı ve karmaşık konulardan bir tanesidir. Geleneksel olarak zarflar sahip oldukları morfolojik, sözdizimsel ve anlamsal özelliklerine göre belirlenmektedirler. Zamanla gramer anlamının oluşturulması sürecinde bu sözcük türünün farklı yaklaşımlarla ele alındığı görülmektedir. Bu geleneksel yaklaşım zarfları işlevleri doğrultusunda ele alarak eş zamanlı bir yaklaşımı sergilerken, bu sürece gelinen noktayı incelemek için önce art zamanlı yaklaşıma da ayrıca bakmak gerekir.

Rus dilinde zarflar, isimlere karşılık gelmemekle birlikte oluşumu bakımından isim özelliğini yitirmiş olan adlarla ilintilidir. Durum belirten bu sözcükler fiil ile herhangi bir uyum ilişkisi içerisinde olmayan bu nedenle de yapısal bir değişiklik ortaya koymayan doğudan eylemi anlamsal açıdan destekleyen ifadelerdir. Zarflar özelliklerine göre durum (yer, zaman, amaç, sebep vb.) ve belirleyici (nitelik ve nitelik) zarflar olarak ayrılırken, varlığı ancak nesnede gerçekleşen soyutluğuna göre genel anlamlı zarflar (*наречия общего значения - где, куда, когда*), geniş anlamlılar (*наречия широкого значения - впереди, внизу, навеки*) ve belirgin anlama sahip olanlar (*наречия конкретного значения - дома, утром, вдовоём*) olarak ayrılarak incelenmiştir (Kolesov, 2010: 254). Birinci gruptakiler oluşum olarak daha eski olmakla birlikte, Eski Rusça Ortak Slav dillerinden hem kısmi olarak anlamlarını korumuş olan hem de edat¹ anlamında da kullanılabilen *какъ, куда, коли, яко, ту, когда, къдѣ, камо, сѣмо, паче, таче, елико, колико, егда, отнюдь, ниць, прямь, утръ, близъ* gibi zarfları benimsemiştir. Bu ifadelerin temel işlevi “bir nesne veya kişiye işaret etme” olmakla birlikte çoğunluğu eski çekimli kelimelerin isim hal yapıları olarak ortaya çıktıklarından dolayı eski metin ve ağızlarda eski formlar (*куда, куды, куду, кудѣ*) korunmuş, Rus dilinin gelişimi sürecinde ablatif anlam ile ortak bir anlamı veren kelimeler, örneğin *куда*² kelimesi gibi, tercih edilmiştir (a.g.e). İkinci ve üçüncü gruptaki zarflar ise Eski Rusçada aktif bir biçimde şekillenmiş olan oluşum bakımından isim kökenli zarflardır. Bu iki grup arasında isim kökenlilerin yanı sıra sıfat kökenli zarflar da gelişim göstermiştir.

Durum belirten eylem şekil ve eylem tarzı zarfları morfolojik³ oluşum açısından dildeki eski zarflardır. Rusçadaki *ново, свежо, легко* gibi zarflar ismin yalın hali ve belirtme durumlarının orta cins tekil yapısındaki kısa sıfatlardan türemişlerdir. Bu zarflar tüm orta cinse ait yapılarda olduğu gibi canlı varlıkların veya kişi kategorisinin oluşumunda hiçbir rol oynamadıkları ve cümledeki özne ile gramer yapıları açısından bir uyum göstermediklerinden de ötürü soyut anlamlı yapılar olarak kabul edilmiş ve bu şekilde dilde zarf yapısı olarak şekillenmişlerdir (Kolesov, 2010: 256). Bu bakımdan, kısa sıfat formundaki sıfatlar ile zarflar cins ve sayı uyumsuzluğu ve eylem ile doğrudan bir bağlantı sergileme veya sergilememe noktaları ile birbirlerinden ayrılmışlardır. Rus dilbilimci A.A. Potebnya’ya göre, sıfattan oluşan zarfların sıfatlar şekillendikten sonra ortaya çıktığı, bu tip zarfların öncelikle nitelik belirten sıfatlardan (XI. yy.dan itibaren) ve daha sonrasında ise ilgi sıfatlarından (XIV. yy.dan itibaren) türediklerini belirtmektedir (akt. Kolesov, a.g.e). Zaman içerisinde sıfatlardan şekillenen birçok zarf türü ortaya çıkmaya başlamıştır: ilgi

1 близъ (близ), срѣдѣ (среди), прѣдѣ (перед) edat olarak dilde yer edebilmiştir.

2 Benzer şekilde *суда* kelimesi anlamında Eski Rus metinlerde *тудо, сюду, суда, сюдѣ, само, сѣмь, сѣмо* gibi zarflara rastlanmaktadır. Günlük konuşma dilinde kimi ifadelerde bu yapıları hala duymak mümkündür. Örneğin “*докуды*”, “*досюды*” gibi.

3 Son eki -о, -е ve -и (-ѣ, sonrasında -ы (прѣкы ‘вопреки’, братскы ‘братски’ eki alıp günümüz Rusçasında -и) ekine sahip olanlardır.

sıfatlarından türeyen eke sahip zarflar⁴, ardından yer durumu yapıları baz alınarak ortaya çıkan ön ekli zarflar⁵, ön ek ve son ekler yardımıyla ortaya çıkan zarflar⁶ şeklinde kendini göstermiş, nihai olarak ise eylemlere işaret etmeleriyle birlikte zarfların soyutluk derecesi artmıştır. Daha geç zarf oluşumları ise birkaç kelimenin bir araya gelmesi ile oluşmuş, kimisi tek bir yapı olarak (*сейчас = сейчас; тотчас = тотчас; то-първ = теперь* vb.) kimisi de ayrı ayrı formlar olarak (*друг друга, с глазу на глаз*) dilde yer etmişlerdir (a.g.e: 257).

İsimlerden oluşturulmuş zarflar ise Eski Rusçada oldukça az sayıda olmakla birlikte çoğunlukla yan anlamda veya soyut anlamlarda kullanılmaktaydı, fakat kelimelerin söz dizimi kullanımlarında farklı bir konuma yükselmeleri ile statülerinde de değişiklik meydana gelmiştir. Bu kelimeler çoğunlukla, nesneye işaret etme anlamlarını kaybetmiş olan, daha çok belirli bir duruma işaret eden ve böylelikle soyut anlamlara bürünen kelimelerden oluşmaktaydılar: farklı örneklerle birlikte (*впереди, позади, сзади, посреди*) ortaya çıkmış olan *връхъ, низъ, передъ, задъ, подъ, долъ, середъ* gibi sözcükler örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra anlamsal olarak belirgin bir özelliğe sahip olan *ночь, день, зима, весна* gibi kelimeler zarfa dönüştüklerinde soyutlaşmaktadırlar, bu durum bilhassa *ночью, днём, зимой, весной* gibi ismin hal yapılarında veya edatla kullanıldıklarında (*по зиме, по весне*) ortaya çıkmaktadır (a.g.e). Böylece yeni zarf türlerinin oluşumu esasında geleneksel konuşma yapılarındaki sentaks bağlantısının kopması ve anlamsal özelliğin ifadeye yüklenmesi sonucunda meydana gelmiştir. Anlam açısından bakıldığında bu ifadeler belirli bir anlamı yansıtan kelime öbeklerinden ortaya çıkan sözcüğün anlamının özelleştiğini göstermektedir, örneğin: *въ малъ числѣ, въ малъ времени, на дълзѣ частъ, во своя си села, во своя си мѣста* gibi ifadeler *въмалѣ*⁷, *надолзѣ*⁸, *восвояси* gibi zarfların oluşmasına ön ayak olmuştur (a.g.e: 258). Böylece başka kategorilere ait olan kelimelerin hem ait oldukları gramer ulamlarında hem de anlamlarında değişiklik meydana gelerek bir zarflaşma süreci yaşanmıştır. Zarfların dil dizgesinde bir gramer kategorisine ilişkin şekillenerek ortaya çıkmasına yönelik art zamanlı sürecin incelenmesinden sonra eş zamanlı yaklaşımlara bakalım.

Rus gramer geleneğinde başlangıçta zarflar anlamsal ve sözdizimsel özelliklerine göre belirlenmeye çalışılmış, “bir olgunun veya başka bir olgunun veya eylemin durumunu yansıtan” sözcükler olarak adlandırılmışlardır (Grunskiy, 1911: 45). XIX. yüzyılın ortalarına kadar zarflar kiplik parçacıkları sınıfına dahil edilerek sahip oldukları paradigmanın değişmezlik özelliği ile dilin bağımlı kısımları olarak ele alınmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında ise, bu yapılar K.S. Aksakov ve A.A. Potebnya ile XX. yüzyılda A.M. Peşkovski ve A.A. Şahmatov’un çalışmaları söz

4 берез-ов-ый, бетон-нн-ый, гус-ин-ый vb.

5 млада, съмлада, изъмлада (смолоду); издавна, отдавна (издавна); изнова, сызнава (снова); заново (заново) vb.

6 без-отказ-но, по-минут-но vb.

7 в мале = немного.

8 надолго, долго, давно.

dizimsel özellikleri açısından değerlendirilmeye başlanmıştır. K.S. Aksakov, zarfların kendilerine has bir yapıya sahip olmadıklarını bu nedenle de dilin farklı kısımlarının da zarf olarak dilde yer edebileceklerini savunmuştur (Aksakov 1880: 402). F.İ. Buslaev, zarfları “durum belirten sözcükler” olarak değerlendirmiştir: zarf dilin özel bir sınıfı değil, bütün bir cümle ile ifade edilebilecek sözdizimsel bir olgudur” (Buslaev 1959: 540). A.A. Şahmatov ise, zarf kavramının anlamını genişleterek bir özellik veya durumun soyut adlandırması veya bir özellik veya durumun diğer kategoriler ile olan ilişkisi şeklinde nitelemiştir: “zarfların diğer sözcük türleri ile olan sıkı bağlantısı, zarflaşmaları da buradan gelmektedir” (Şahmatov, 1941: 502).

Zarfların sözdizimsel özelliklerine göre incelenmesine yönelik olarak, morfolojik yaklaşımla karşıt görüşler de ileri sürülmüştür. F.F. Fortunatov, çekim eki ve yapım ekleri ile 1) dilbilgisel kriteri olanlar (*быстро, долго, красиво* vb.) ve herhangi morfolojik bir yapıdan yoksun 2) dilbilgisel kriteri olmayanlar (*вчера, иногда, вчера* vb.) şeklinde bir ayrımla zarflara yaklaşmıştır (Fortunatov, 1956: 166).

Ruşçanın Grameri adlı büyük monografik çalışmada zarflar, anlamsal, yapısal ve sözdizimsel özellikleri ile birarada bir bütün olarak incelenmiştir. Buna göre zarflar cümlede durum belirten kelime (*читает быстро*) veya sözcük türleri arasındaki yapısal uyumsuzluğu ortaya koyan uyumsuz niteleyici (*чтение вслух*) olarak işlev gören eylemin, bir olgu veya nesnenin belirtici olan dilin değişmez kısmı olarak adlandırılmaktadır (Russkaya grammatika 1954, I: 606). Zarfların morfolojik ve sözdizimsel özellikleri çerçevesinde birleştirilmeleri Rus dilbilimci V.V. Vinogradov’un da çalışmasında yansımaları bulmuştur: “Zarflar çekimlenmeyen, kendisinden sonra gelen kelime ile yapısal olarak uyum göstermeyen, fiil, durum kategorisi, isimler, sıfatlar ve zarf grupları ile iç içe olan, sözdizimi açısından bir nitel tanım veya durum ilişkisi ortaya koyan bir gramer kategorisidir” (Vinogradov, 1972: 273). Gramer 1970 adlı monografik eserde zarfların tanımında, ortaya koydukları anlam temel kriter olarak belirtilmesine rağmen yapısal özelliği de ayrıca belirtilmektedir: özel yapısal bir göstergesi olmaksızın bir eylem, nitelik veya nesneye işaret eden dilin kısımlarıdır. “Spesifik yapısal bir özelliğinin olmaması değişmezlik özelliği ile ilintidir” (Grammatika 1970: 309). Rus grameri 1980 başlıklı monografik eserde, zarfların belirlenmesinde, tıpkı Gramer 1970 başlıklı monografik çalışmada olduğu gibi, “anlam” başlıca kriter olarak belirlenmesine rağmen, zarfların morfolojik ve sözdizimsel özelliklerine de ayrıca değinilmiştir: “Zarflar, eylem, nesne veya süreç belirtmeyen başka bir olgunun süreç anlamına sahip olmayan özelliğini yansıtan sözcüklerdir... Dil sınıfı olarak zarfların en temel yapısal göstergesi çekimlenmemesidir. Ancak zarfların karşılaştırma derecesi ise istisna teşkil etmektedir” (Russkaya grammatika I, 1980: 701).

Zarfların anlamsal, yapısal ve sözdizimsel özelliklerinin dikkate alınarak yapıldığı tanımlamaları günümüz çalışmaları, ders kitapları ve sözlüklerde de görmek mümkündür. (Kratkiy

spravoçnik 1995, Sovremenniy russkiy yazık 2004). “Zarflar zorunlu gramer anlamı⁹ olarak bir eylem, durum veya başka bir olgunun özelliğini ortaya koyan gramer ulamıdır: *читать быстро и красиво; детям очень весело, весьма интересное предложение; хозяин обходился с нами крайне любезно*. Zarflar filler, sıfatlar ve durum kategorisi¹⁰ ile kullanılır, cümlede “durum” belirtir ne cinsiyet ne sayı ne ismin hal ne de zaman kategorisine göre yapısal bir değişikliğe uğrarlar. Zarfların sahip oldukları tek gramer kategorisi, nitelik anlamına sahip zarflardan oluşturulan karşılaştırma derecesidir” (Sovremenniy russkiy yazık, 2004: 263). Anlamsal, yapısal ve sözdizimsel özellikleri ile birlikte, cümledeki durum ve belirleyici özelliklerinin yanı sıra yüklem olarak kullanılma özelliği de dile getirilmeye başlanmıştır (LES, 1990: 332; Russkaya Grammatika I, 1980: 701; Sovremenniy russkiy yazık, 2004: 292).

Genel olarak geleneksel Rus gramerinde zarflara ilişkin olarak şu temel özellikler sıralanmaktadır: 1) (karşılaştırma derecesi ifade edildiği durumlarda yapısal bir değişimden ziyade anlamsal değişikliğe uğradığına vurgu yapılarak) yapı açısından değişmez olması; 2) fiil, sıfat, isim veya diğer başka bir zarf sözcüğüne söz dizimi açısından bağlı olması; 3) cümlede sentaks açısından durum, niteleyici veya yüklem işlevlerini görmesi; 4) anlam açısından ise süreç belirtmeyen bir eylem, durum, nesne veya olguya işaret etmesidir.

Rusçada Zarfların Yapısal Özellikleri

Rus dilinde zarfların morfolojik özelliklerinin belirlenmesi geleneksel gramer çerçevesinde anlamsal-yapısal-sözdizimsel olmak üzere üç temel çerçevede gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda dilbilimciler zarfların yapısal özelliklerine ilişkin sınıflandırmalarda bulunmuşlardır, ancak her bir çalışmada bu sınıflandırmalara ilişkin farklı yaklaşımlar sunulmaktadır.

A.A. Şahmatov zarfları yapısal özelliklerine göre 1) isim: *вечером, утром, рано* vb.; 2) fiil: *бывало, зная* vb. ; 3) zamir: *когда, где* vb. gruplarına ayırmıştır (Şahmatov, 1941: 503; LES, 1990: 322). Meydana geliş biçimi açısından ise, biçimbirime sahip olanlar (-o, -ски, -ьи) ve olmayanlar (*где, когда* vb.) olmak üzere ikiye ayırmıştır (a.g.e. LES). Bazı çalışmalarda ise zarflar

9 Gramer anlamı (грамматическое значение) – belirli yapılardaki kelimelere ait olan, sürekli gramer göstergesi ile ifade edilen anlamdır. Örneğin, isimlerin gramer anlamı nesnelere işaret etmelerinden dolayı nesnelik kavramı olarak gösterilmektedir, bu durumda bir olgu veya eyleme işaret edilmesi durumu da zarfların gramer anlamı olarak ifade edilebilir.

10 Rus dilinde durum kategorisi olarak adlandırılan dilin bu kısmı, öznesiz cümlenin ana ögesi yani yüklem işlevi görüp süreç anlamından farklı olarak durum belirten yapılardır: *мне жарко, на улице холодно* vs. Fiilden farklı olarak süreç değil de durum belirten bu yapılar fiillerden farklı olarak kip, zaman, kişi kategorilerine göre çekime uğramazlar, diğer bir deyişle bu yapılar oldukları gibi kalır herhangi bir değişikliğe uğramazlar. Bu kuralın dışında istisnai oluşturanlar ifadeye karşılaştırma anlamını katabilecek olan ve sonu – o ile biten sözcüklere gelen –ee ekidir: *на улице холодно – на улице холоднее, чем вчера*. Ayrıntılı bilgi için bkz. L.Ç. Dalkılıç. Rus Dilinin Grameri -Biçimbilgisi (Morfoloji). Ankara, 2018: 382-383.

eş zamanlılık çerçevesinde türev (*вдаль, весело, вдовём, нехотя* vb.) ve türev olmayanlar (*зде, как, очень* vb.) şeklinde ayrılmaktadırlar (Sovremenniy russkiy yazık, 2004: 263.)

V.V. Vinogradov zarfları, diğer dil sınıfları ile yakınlık ilişkisine sahip olup bu dil sınıfları yardımıyla oluşturulanlar ve yapısal olarak bölünme özelliğini yitiren zamir zarfları çerçevesinde iki grup altına toplayarak yapı ve anlamlarına göre ayırmıştır. Birinci grupta dilbilimci dört sözcüksel-anlamsal sınıflandırma yapmıştır 1) kök ve son ek çekim eklerine göre isimlerle uyumlu olan nesnesel-durumsal zarflar¹¹: *издали, кверху*; 2) sıfatlarla ilintili olarak nitel ve nitel-ilişkili zarflar¹²: *весело, дружески, по-новому*; 3) sayılarla uyumlu olarak sayı, miktar belirtenler¹³: *однажды, вдое*; 4) fiillerle ilintili olarak ise süreç ve eylem belirtenler¹⁴: *лёжа, молча* vb. şeklinde ayırmıştır. İkinci grupta yer alan zamir zarfları ise yer, zaman, eylem tarzı ve miktar açısından ayrılmaktadır (Vinogradov, 1972: 275-305).

1954 yılına ait Rus dilinin grameri adlı monografi çalışmasında, sıfatlar, isimler, sayılar, fiiller, zamirler, ayrıca zarf görevi gören deyimlerden türeyen zarflar (*вверх тормашками, средь бела дня, с ног на голову* vb.) meydana geliş şekilleri açısından incelenmektedirler. Zamir zarf grupları arasında ise eş zamanlık çizelgesinde türev olmayan ve etimolojik olarak zamirlerle bağlantılı olan türev olmayan zarflar (*сюда, здесь, тогда, туда* vb.) ve zamir yapıları ile anlamsal ve türevsel ilişkileri korumuş türev olan zarflar (*отчего, затем, по-своему* vb.) olmak üzere incelenmektedir (Grammatika 1954, I: 613-628). Gramer 1970 adlı monografik eserde V.V. Vinogradov'un söylemleri ve Gramer 1954'teki yaklaşımların aksine sadece türev olan zarflar incelenmekte ve sözcük türetme yöntemi zarfların sınıflandırılmasında temel yöntem olarak ele alınmaktadır. Buna göre, zarfların oluşum yöntemleri: 1) sıfat (*всячески*), isim (*утром*), sayı (*однажды*), fiil (*кишмя*) ve zarfların (*тихонечко*) kullanıldığı ekler yoluyla zarf oluşturma; 2) ön ek yarımıyla zarf oluşturma; 3) sıfat (*вплотную*), isim (*наверх*), sayı (*втроём*), fiil (*второпях*) türleri ile meydana getirilen ön ve son ek yardımıyla zarf oluşturma; 4) analitik¹⁵ zarflar (*полусидя*); 5) ek bazlı analitik zarflar (*мимоходом*); 6) ön-son ekli analitik yapıları zarflar (*вполоборота*) olmak üzere ayrılmaktadır (Grammatika 1970: 293-301). Rus grameri 1980 adlı monografik eserde ise, zarfların sınıflandırması yeni oluşum modelleri çerçevesinde genişletilmiştir. Bu durum daha çok ön ekli ve son ekli oluşumları ya da analitik yapıları zarfları kapsamaktadır. Örneğin, *напрямик* (на+...+ик), *самоходом* (само+ход) (Russkaya grammatika 1980, I: 396: 408).

11 предметно-обстоятельственные, соотносительные с существительными и по корневому, и по суффиксальным морфемам.

12 качественные и качественно-относительные, связанные с прилагательными.

13 числовые, количественные, соотносительные с числительными.

14 процессуальные, действительные, соотносительные с глаголами.

15 Yardımcı kelimeler yardımıyla oluşturulan zarf türü.

Rusçadaki zarfları art zamana göre inceleyecek olursak dildeki zarfların çoğu türemiştir¹⁶, çok az bir kısmı ise türev olmayan¹⁷ (*тогда, тут, там, здесь, где, теперь, куда, очень, почти, едва, чуть*) gruba dahildir. Yapısal olarak kısıtlı bir zarf oluşumu olmasına rağmen, dildeki zarflar oluşumlarında zarflaşma (adverbialization) sürecinin yani bir dil sınıfındaki sözcük türlerinin zarf olarak kullanılması şeklinde yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bazı gramer yapıları sahip oldukları esas gramer özelliği kaybederek yani sözlükselleşerek dilde yeni bir gramer anlamıyla birlikte yeni bir sözlük anlamına da sahip olabilmektedirler: Смотрю **на** высокий **дом** – Что там задали **на дом**? (Krasilnikova 1979: 12). Tıpkı zarflaşma süreci gibi zarf yapısından başka dil sınıflarına ait sözcük türleri de oluşturulabilmektedir. Örneğin, zarflardan sıfat türetebildiği gibi bir zarf farklı yapısal özellikler kullanılarak anlamsal açıdan yeniden adlandırılıp aktarılabilir: *здесь – здешний, сверху – с самого верха* vb.

Rus dilinde zarflar dilin diğer kısımları ile etkileşim içinde olduklarından farklı sözcük türleri zarfların oluşumunda rol oynarlar. Zarflar:

- 1) çoğunlukla nitelik belirten sıfatlar (*красиво, быстро*)
- 2) üstünlük karşılaştırması (*нижайше, покорнейше*)
- 3) karşılaştırma derecesi (*заранее, позже*)
- 4) sıfat-filler (*вызывающе, волнуяще*)
- 5) zarf-filler (*молча, зря*)
- 6) isimler (*вверх, ввек*)
- 7) sayılar (*вдовём, надвое*)
- 8) zamirler (*по-моему, по-своему*)
- 9) edatlar (*после, напротив*)
- 10) kiplik parçacıkları (*ещё, всё*);
- 11) zamir + isim oluşumları (*тотчас, сию минуту*);
- 12) Ara söz işlevindeki fiil yapıları (*видать, знать*);
- 13) ve fiil köklerinden (*мельком, вплавь*) oluşturulmaktadır.

Dilin diğer kısımlarından zarf oluşturulabilmesi esasında Rusçanın yapısal özelliği ile ilintilidir. Kelime köklerinin yapımı ve çekimi sırasında önde, içte ve sonda bazı ekler olarak farklı şekillere ve kırılmalara uğradığı bükümlü bir dil olma özelliğini gösteren Rusçada zarflar çoğunlukla morfolojik olarak çok farklı ön ek ve son eklerle sahip kelime gruplarını yansıtır. Bu

16 Çoğunluğu sıfat, sayı, isim, fiil vb. köklerinden oluşurlar.

17 Bunlar ön eksiz ve son eksiz zarflardır.

açından zarfları morfolojik özelliklerine göre 1) sondan eklemeli 2) ön ve son eke sahip olanlar 3) ismin hal edat ekleri ile oluşturulanlar 4) kelime grubu şeklinde olanlar olmak üzere ayrılabiliriz. Buna göre: I) Sondan eklemeli zarfların özellikleri aşağıdaki gibidir:

a) Kelimenin sonunda yer alan **-o** eki en yaygın bilinen zarf ekidir. Bu zarflar nitelik belirten sıfatlardan türemiş olup, zarf karşılaştırma derecesine sahip olabilen sözcüklerdir: *красиво, грустно, весело, хорошо, быстро* vb. Bu ek ayrıca sıfat-fiilin geçmiş ve şimdiki zaman pasif yapılarından oluşturulan zarflarda da görülebilir: *незабываемо (незабываемый), открыто (открытый), неизгладимо (неизгладимый), расширенно (расширенный)* vb. Bahse konu son ekli zarf örnekleri Rus dili eğitimi sırasında öğrenilen başlıca zarf ekidir.

b) Kelimenin sonunda yer alan **-e** eki ise nitelik belirten ve yumuşak sessiz ile biten sıfatların gövdesine eklenen bir zarf ekidir: *крайне (крайний), внешне (внешний), внутренне (внутренний), искренне (искренний)* vb. Bu ek aynı zamanda sıfat-fiillerin şimdiki zaman yapılarından da zarf oluşturabilir: *угрожающе (угрожающий), вызывающе (вызывающий), умоляюще (умоляющий)* vb.

c) Kelimenin sonunda bulunan **-u** eki çoğunlukla gövdesinde **-ск** iç ekine sahip sıfatlardan oluşturulur: *дружески (дружеский), практически (практический), систематически (систематический), стилистически (стилистический)* vb.

d) **-жды** eki sayılara eklenerek her bir olayın meydana gelişini zaman açısından belirli kılarak zarf kelimelerini oluşturur: *однажды, дважды, трижды* vb.

e) Daha çok isim grubunda yer alan sonu **-ь** yumuşatma ekine sahip kelimeler de zarf grubunda görülebilmektedir. Bu özellik zarfların yine aynı eke sahip dilde dışı cinsle ait kelimelere işaret eden isimlerden ayrılmasını yapısal olarak güçleştirmektedir: *настежь, прочь, наотмашь*¹⁸;

II) Ön ve/veya son eke sahip zarfların özellikleri ise aşağıdaki gibidir:

a) Rusçada zarflar sadece son ek değil ön eke sahip kelimeler olarak da dilde yer alır. İki ekli zarf oluşumlarında **-по** ön ek, **-и** ise son ek olarak yer alır. Yazımlarda ise ön ek ve kelime arasında mutlaka tire bulunur: *по-отцовски, по-детски, по-турецки, по-заячьи, по-собачьи* vb.

b) Yukarıdaki duruma bir başka örnek de **-по** ön eki ve **-ому/-ему** son ekine sahip zarflarda görülür: *по-летнему, по-зимнему, по-настоящему, по-старому, по-новому* vb.

18 İstisnalar - замуж, уж, невтерпёж

c) Dilde ismin hal edatları olarak bilinen ve ismin hallerinde kullanılan çeşitli ön eklerle oluşturulan zarflar da yine bu grupta yer alır: *назавтра, донельзя, навсегда, послезавтра* vb.;

d) Bu gruptaki zarflar **-ни** ve **-не** olumsuzluk ön eki ile oluşturulabilir: *некогда-никогда, негде-нигде, неоткуда-ниоткуда* vb.;

e) Bu grupta **-в** ve **-на** ön ekleri yardımıyla sayı kökünden türetilen zarflar yer alır: *вдвое, надвое* vb.

f) Belirsizlik anlamı veren **-то**, **-либо**, **-нибудь** ekleri ile **-таки** son ekine sahip zarflar da bu grupta yer alırlar: *когда-то, откуда-либо, как-нибудь, быстро-таки*

III) İsmi hal edat ekleri ile oluşturulan zarflar:

İsmi hal edat ekleri ile oluşturulan zarflar genel olarak isimlerde görülen eklerden ve isimlerle birlikte kullanılan edatlardan oluşmaktadır. Bu da aslında onların morfolojik olarak isimlerden ayırt edilmelerinde en zorlu noktayı oluşturmaktadır. Bu zarflar kendi içerisinde bir nevi farklı kelime gruplarını oluştururlar. Bunlar arasında:

a) *в, до, за, из (ис) к, на, о, по, с, через* gibi ön ekine sahip olup da kökte isim veya günümüz Rusçasında tek başına kullanılmayan isim yapılarından oluşan zarflar mevcuttur: *вдоволь, вдребезги, взаперти, восвоеси, впритык, врасплох; дотла; запанибрата, заподлицо, исполобья, исподтишка, наземь, наискось, намарку, наугад, начеку, оземь, пополам, поперёк, помногу, спросонок, сыздетства, чересчур* vb.

b) *без, в, до, за, на, о, по, под, с* gibi aynı ön eklerle ayrı yazılarak oluşturulan zarflar: *без ведома, без запроса, без оглядки, без отказа, без устали; в дым, в подбор, в тупик, до отвала; до отказа, до смерти, до упаду; за полночь; на бегу, на весу, на виду, на лету, на скаку, на ходу, на вес, на вкус, на глаз, на ощупь, на редкость, на корточки, на цыпочках, по старинке, под стать, под уклон, под хмельком, под шумок; с ведома, с маху, с ходу* vb.

c) Çoğunlukla isim hal edatı olarak bilinen **-в** ön eki yardımıyla oluşturulan ve sıfat veya zamirlerin uzun yapısı kökte kullanılarak oluşturulan zarflar da bu grupta yer alırlar. Edat eğer sessiz harfe ekleniyorsa zarflar bitişik *вручную (сделать), врассыпную (броситься), вплотную (подойти), вслепую (бродить), втёмную (играть), вничью (сыргать)*; eğer sesli harfe ekleniyorsa ayrı yazılır: *в открытую, в упор, в обмен, в обхват*. Burada da görüleceği üzere birinci durumda bilhassa son ekin ismin belirtme durumu dışı cinsine ait özelliğe göre çekimlenmiş gibi bir yapıya bürünmesi, bu yapıdaki zarfların sıfatlar ile benzer bir özellik gösterdiğinden ötürü doğrudan morfolojik bazlı incelemelerde sıfatlarla karıştırılmasına neden olabilmektedir.

d) Benzer bir durum çoğunlukla isim hal edatı olarak bilinen *-на* ön eki yardımıyla oluşturulan, sıfat uzun yapısı kökte kullanılarak oluşturulan zarflarda da görülmektedir: *на боковую, на пятную vb.*

IV) Kelime grubu şeklinde olanlar

a) Artarda aynı sözcükten oluşan, biri ismin yalın diğeri araç halinde olan zarflar: *дело делом, работа работой, шутка шуткой vb.*

b) Dilde kısıtlı da olsa *-мя* ekine sahip zarflar da bulunmaktadır, bunlar daha çok deyimisel olarak kalıplaşmış ifadelerle birlikte dilde kullanıldıklarından zarf grupları halinde yer aldıklarını söyleyebiliriz: *кишмя кишеть, ревя реветь, стоймя ставить, лежмя лежать vb.*

c) kelime tekrarlarından oluşan ve pekiştirme anlamına sahip zarflar: *едва-едва, чуть-чуть, как-никак, мало-помалу, туго-натуго, неожиданно-негаданно, тихо-мирно, худобедно* (Rozenal, 2013: 89) ile *-на* ön eki ve kiplik parçacıkları ile ünlem sözcükleriyle oluşturulan zarfları da bu gruba dahil edebiliriz: *на фуфу, на авось, (свести) на нет vb.* Zarf tekrarları şu kelime birleşmelerinden oluşabilir: 1) iki zamirin tekrarı (всего-навсего); 2) iki ismin tekrarı (крест-накрест); 3) isim+sıfat (день-деньской); 4) sıfat+zarf (давным давно); 5) (часто-часто); bağlaçla tekrar edilen iki karşılaştırma derecesi (хуже и хуже); 6) kiplik+kiplik (вот-вот); 7) deyimler (бок о бок).

Rusçada Zarfların Anlamsal Özellikleri

Rus dilbiliminde zarf yapıları anlamsal özelliklerine göre durum ve nitelik zarfları olmak üzere iki temel grup altında incelenmektedir ancak hem terminolojik olarak hem de anlamsal sınıflandırmada çok çeşitlilik hakimdir. Öncelikle terminolojideki farklılıklara bakacak olursak Grammatika 1954 adlı monografik eserde nitelik zarfları “*качественные*” olarak adlandırılırken, Rus grameri 1980’de “*собственно-характеризующие*” şeklinde belirtilmektedirler (Grammatika 154, I: 606-607). Kimi çalışmalarda ise durum belirten zarflar için “*обстоятельственные*” ve durum belirtmeyen zarflar “*необстоятельственные*” şeklinde ayrımlara rastlanırken (Peşkovski 2009: 117), kimi çalışmalarda ise zarflar zamir sınıfına ait olmayanlar (неместоименные) ve zamir sınıfına ait olanlar (местоименные) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birinci gruptakiler özelliğın kendisini belirtirken (хорошо, очень), ikinci gruptakiler (где, когда) bu özelliğе işaret etmektedirler (Sovremenniy russkiy yazık 2004: 263; Russkaya grammatika 1980, I: 702).

Anlamsal olarak zarfların ayırımında kabul gören iki temel sınıf bulunmaktadır. Bunlar 1) durum belirten zarflar (обстоятельственные наречия) ve 2) nitelik belirten zarflardır

(определятельные наречия). Bu temel zarflar da kendi aralarında iç anlamlara ayrılarak kendine has anlamsal kullanım özelliklerini yansıtmaktadırlar. Buna karşılık bu iç anlamsal bölünmelerde kimi çalışmalarda da farklılıklar gözlenmektedir. Öncelikli olarak durum zarflarına bakacak olursak durum zarfları genel olarak 1) Zaman zarfları; 2) Yer zarfları; 3) Sebep zarfları ve 4) Amaç zarfları olmak üzere dört alt grupta incelenmektedir (Belusov vd., 1989: 261; Bogdanova, 2007: 83). Bazı çalışmalarda ise bu dört durum zarfının yanı sıra 5) Birliktelik (наречия совместности) – *вместе, наедине, вдвоём, сообща, совместно, попарно* vb (Gvozdev, 1973: 396) ve 6) Eylemin şekli ve tarzı (наречия образа и способа действия) – ki aslında bu tür çoğunlukla nitelik zarflarında yer alarak sınıflandırılmaktadır- *быстро, весело, по-мужски* vb. (Novikov vd., 2003: 572-573); ile eylemin sonucunu ortaya koyan 7) Sonuç (наречия следствия) – *добела, досыта, так* vb. (Miheev, 1967: 32; Nikitin, 1961: 46) zarf türleri de ayrılmaktadır.

Nitelik belirten zarflar ise, eylemin yoğunluğunu ve niteliğini belirten, eylemin nasıl bir yöntem çerçevesinde yerine getirildiğini ortaya koyan zarflardır. Diğer bir deyişle, eylemin özellik, nitelik, ortaya çıkış şekli, yoğunluk gibi özelliklerini belirgin kılarlar. Nitelik belirten zarflar kendi içinde ikiye ayrılmaktadırlar: eylemin “nasıl? (как?)” ve “ne şekilde?” (каким образом?) gerçekleştirildiği sorularına cevap vererek eylemin niteliğine vurgu yapan, eylemin veya göstergenin özelliğini gösteren veya değerlendirmesine yönelik bir yaklaşım ortaya koyan 1) Eylem tarzı ve eylem şekli zarfları (способы и образ действия) – *пешком, быстро, вслух, нараспев, верхом (ехал), по-детски (улыбнулся), холодно (ответил), странно (посмотрел), вызывающе (вести себя), вприпрыжку (бежал), приятно (вспоминать)* vb. 2) eylem veya göstergenin tezahürünün miktarını veya derecesini belirten ve “kaç?”, “ne kadar?”, “ne ölçüde?” (сколько, насколько?) gibi sorulara cevap veren Miktar (ölçü) ve Derece Zarflarıdır: *однажды, дважды, вдвое, чуть-чуть, много, мало, немного, очень, крайне, слишком, чересчур, чрезвычайно, чрезмерно, вдоволь, почти, слегка, абсолютно, едва* vb.

Kimi çalışmalarda ve internet kaynaklarında Karşılaştırma ve Benzerlik Zarfları (сравнительно-уподобительные наречия – *по-детски, по-соловьиному, уши торчком, нос крючком* vb.) adı altında bir başka zarf türü de yine bu gruba dahil edilmektedir. Russkaya grammatika 1980 adlı eserde yüklem işlevli zarflar (предикативные наречия – *весело, стыдно, уютно*) ile tek bileşenli cümlelerde temel öge olarak görev alan zorunluluk, gereklilik, olasılık anlamlarını veren kiplik anlamına sahip sözcükler de (предикативы - *надо, можно, нельзя*) nitelik belirten zarflar grubuna dahil edilmektedir (Russkaya grammatika 1980, I: 703).

Daha günümüz çalışmalarında ise, çoğunlukla benzer ama anlamsal sınıfı daha geniş sınıflandırmalar sunulmakla birlikte, anlamsal açıdan sınıflandırıldıklarında sahip oldukları belirgin ve yaygın anlamsal özelliklerin daha çok dikkate alındığı görülmektedir. Nitelik zarfları için eylemin veya nesnenin özelliğine veya yoğunluğuna dikkat çekilmekte, eylemin nasıl

tamamlandığı açıklanmaktadır. Durum zarfları için ise, eylemin özelliğini belirtmekten ziyade eylemin meydana gelişinde rol oynayan durumsal süreçlere işaret edilmektedir. Nitelik zarfları arasında 1) sıfat ve diğer zarflarla kullanılan ölçü ve miktar zarfları (*немного, очень*) ile 2) fiillere eklenen eylem tarzı zarfları (*вслух, красиво*) yer alırken; durum zarfları arasında ise yer (*справа*), zaman (*давно*), sebep (*сгоряча*), sonuç (*досыта*), amaç (*нарочно*) ve birliktelik (*вдвоём*) zarfları bulunmaktadır (Sovremenniy russkiy yazık, 2004: 263-264).

Yukarıdaki açıklamalardan da görülebileceği üzere Rusçada zarfların sınıflandırmasında kimi karmaşalar gözlenmektedir. Bu özellikle de bir çalışmada bir temel zarf sınıfına ayrılan türlerin bir diğer zarf grubuna aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Rusçada zarfların sınıflandırmasını genel bir çerçevede toparlayacak olursa bizce aşağıdaki gibi genel bir sınıflandırma üzerinde durulabilir:

Buna göre, sadece fiillerle birlikte kullanılan, bu nedenle de eylemin niteliğini belirtmekten, nasıl yapıldığını ortaya koymaktan ziyade eylemin gidişatına yani meydana gelişine etki eden dış koşulları daha çok ortaya koyan **durum zarfları** kendi içerisinde temel olarak:

1) “nerede?” (где?) sorusuna cevap veren ve eylemin yapıldığı yeri belirten **Yer** zarfları (наречия места) – *дома, домой, сверху, спереди, рядом, около, здесь, там, далеко, вблизи, направо, налево, назад* vb.;

2) “ne zaman?” (когда?), “ne kadar süredir?” (как долго?), “ne zamandır?” (с каких пор?), “ne zamana kadar?” (до каких пор?) sorularına cevap veren ve eylemin yapıldığı zamanı belirten **Zaman** zarfları (наречия времени) – *вчера, сегодня, завтра, днём, давно, ежедневно, ночью, весной, позже, всегда* vb.;

3) eylemin nedenini ortaya koyan ve “neden?” (почему?), “neden ötürü?” (отчего?) gibi sorulara cevap veren **SebeP** zarfı (наречия причины): *ослепу, сгоряча, со зла, спросоня, поневоле, недаром* vb.;

4) eylemin gerçekleştirilme amacını ortaya koyan ve “ne için?” (для чего? зачем?) “ne amaçla?” (с какой целью?) sorularına cevap veren **Amaç** zarfı (наречия цели) –: *назло, насмех, нарочно, в шутку, нечаянно* vb. olmak üzere dört sınıfa ayrılmaktadır. Diğer alt grupların olabileceği de göz önüne alınmakla birlikte bunlar temel çalışmalarda her zaman ayrılmamaktadırlar. Çalışmamızın amacı daha çok zarfların nasıl ele alındıklarını ortaya koymak olduğundan diğer zarf kullanım biçimleri ayrıntılı olarak ele alınmamaktadır.

Nitelik zarfları ise;

1) Eylemin meydana geliş tarzını ortaya koyan ve sadece fiillerle kullanılan nitelik belirten **eylem şekli ve tarzı** zarfları (качественно-определятельные наречия образа действия): *вслух, басом, пешком, красиво, нарспев, быстро* vb.;

2) Ölçü ve derecelendirme anlamına sahip olan ve fiil, sıfat ve diğer zarf gurubundaki sözcüklerle birlikte kullanılan nicelik belirten **ölçü ve derecelendirme zarfı** (ya da nicelik zarfı): *немного, очень крайне, слишком, вдоволь, чуть-чуть, совсем, черезчур, крайне, абсолютно, удивительно* vb. olmak üzere iki temel grup altında incelenirler.

Yukarıda belirtilen anlamların yanı sıra, zarflar zamir özelliği taşıyan kelimelerden de oluşturulabildiği için şahıs zarfları (*по-моему, по-твоему*), dönüşlü zarflar (*по-своему*), işaret zarflar (*там, здесь*), belirli zarflar (*по-иному*), soru zarfları (*где, когда*), belirsiz zarflar (*где-то, кое где, когда-то*) ve olumsuz zarflar (*нигде, нигде*) olmak üzere ayrıldıkları da görülmektedir.

Temel dil eğitiminde olsa bile daha kapsamlı dil eğitimleri ve dil çalışmaları için böylesine temel bir sınıflandırmanın da yeterli olmadığı aşikardır. Zarfların işlevsel özelliklerinin anlamsal özellikleri ile dikkate alındığı kimi çalışmalarda ise geleneksel sınıflandırmadan çok daha farklı sınıflandırmalar karşımıza çıkabilmektedir. İşlevsel-iletişimsel gramer çerçevesinde zarfların anlamsal özelliklerini inceleyen F.İ. Pankov zarfları tam bağımsızlar ve yarı bağımsızlar olarak büyük iki gruba ayırmaktadır. Bu temel gruplar da kendi içerisinde çok dallı alt gruplara bölünmektedirler. Bu sınıflandırmayı şema ile ortaya koymaya çalışalım (Pankov, 2008: 35-40):

Tam bağımsız zarflar	Yarı bağımsız zarflar
<p>1. Nitelik zarfları</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eylem tarzı zarfları (наотмашь. вразвалку) - Durum belirtenler (уютно, замужем) - Değerlendirme odaklı zarflar * olumlu değerlendirme (хорошо) * olumsuz değerlendirme (плохо) * eylemin özelliği (красиво, легко) - Eylemin miktarı * büyüklüğü (очень слишком) * alanı (близко) * zamanı (давно, долго) * ısı (жарко) * hasmî (тяжело) 	<p>1. Kiplik zarfları (нужно, можно)</p> <p>2. Yüklem işlevli (наверно, несомненно)</p> <p>3. Düşünsel süreç/durum belirteler (видимо, возможно)</p>
<p>2. Mantık zarfları</p> <ul style="list-style-type: none"> * temporal (сегодня, давно) * alansal (здесь, справа) * nedensel (сгоряча) * amaç (нарочно) 	

Bu sınıflandırmadan da görülebileceği gibi zarflar esasen anlamsal olarak geleneksel gramerde sunulduğu şekildedir. Yapılan sınıflandırmanın yalnızca kelimelerin

sözlük anlamlarının dikkate alınarak yapılmadığı aksine cümledeki işlevleri ve bu doğrultuda kazandığı anlamlar çerçevesinde yapıldığı görülmektedir.

Rusçada Zarfların İşlevsel Özellikleri

Geleneksel Rusça gramerde zarfların sözdizimsel özellikleri üç temel çerçevede incelenir:

1) Zarflar cümledeki yerlerine göre öncelikle fiillere, ardından isim, sıfat ve diğer zarflara bağlıdır;

2) Zarfların temel söz dizimsel işlevleri arasında durum (обстоятельство) ve niteleyici (определение) öğeleri yer alır (Grammatika 1954, I: 606, Vinogradov, 1972: 273, Sovremenniy russkiy yazık 2004: 263).

3) Zarflar cümlelerin bütününe niteleyerek yüklem işlevi de görebilir (Russkaya grammatik 1980, I: 701).

Zarfların cümle içerisindeki özelliklerini sözdizimsel açıdan incelemekten çok esasında cümle içerisindeki işlevleri açısından ele almak bu yapıların kullanım ve işlevsel özelliklerinin alanlarının daha geniş bir açıdan incelenmesine daha çok olanak tanımaktadır.

Rusçadaki zarfların çok çeşitli olabilmesinin ve tek bir anlam çerçevesinde sınırlandırılmamasının en önemli nedeni çok farklı sorulara cevap vererek çok işlevli olmalarından kaynaklanmaktadır. Zarflar için genel soru ifadesi “nasıl?” anlamını veren “как?” ifadesi olsa da zarfları belirlemek için çok farklı soru kalıpları da yöneltilebilmektedir bu da hem anlamsal açıdan hem de işlevsel açıdan çok yönlü olmasında olanak tanımaktadır: *пройти мимо – как и где?; съест наполовину – как? каким образом? насколько? в какой степени?; не узнал спростыня – когда, почему, как?* (Bogdanova, 2007: 82). Bu durumdan kaynaklı olarak zarfların tek bir anlam çerçevesinde belirlenmesi güçleşmektedir.

Zarfların çok işlevselliğine ilişkin özelliklerine yakından bakacak olursak temel birkaç nokta üzerinde durabiliriz.

1) Rusçada zarflar cümledeki temel ve yardımcı öğeler olmak üzere tüm işlevleri yerine getirebilirler. Bunu aşağıdaki örneklerle inceleyelim:

Özne (подлежащее)	Если наступит <i>завтра</i> ¹⁹
Yüklem (сказуемое)	На улице <i>пасмурно</i>
Nesne (дополнение)	Она сдала экзамен <i>на отлично</i>
Niteleyici (определение)	Ты любишь <i>кофе по-турецки?</i>
Zarf/durum (обстоятельство)	Завтра я буду <i>дома</i>
Ara söz (вводное слово) ²⁰	<i>Видимо</i> , он был прав

19 Sidney Sheldon'un “if tomorrow comes” adlı eseri.

20 Ara sözcükler hariç diğer öğeler cümlelerin temel ve yardımcı öğelerini oluşturmaktadır.

1) Cümle içerisinde birden farklı zarf kullanımları mümkündür:

- Он почти(1) никогда (2) ничего не делает назло(3) – (1) насколько?, в какой мере? в какой степени? – ölçü ve derecelendirme zarfı, (2) когда? – zaman zarfı, (3) зачем?, с какой целью? – amaç zarfı

- Спросонок (1) он обычно (2) несколько (3) бестолков – (1) когда? почему? по какой причине? – zaman veya sebep zarfı (2) когда? – zaman zarfı (3) насколько?, в какой мере? в какой степени? – ölçü ve derecelendirme zarfı. (Bogdanova, 2007: 89).

2) Zarflar ismin hali, cins ve sayı açısından niteledikleri kelime ile uyum göstermeyen niteleyici olarak yer alabilir: *яйцо всмятку, подали рыбу по-польски*²¹ vb.

3) Zarflar dilin farklı kısımlarına geçiş yapabilirler.

Rusçada bir sözcüğün dilin bir kısmından diğer bir kısma geçmesi yani sahip olduğu birincil görevden uzaklaşarak işlevsel açıdan ikincil bir özelliğe bürünmesi olağan bir durumdur²². Bu tip geçişlerde sadece o kelimenin gramer anlamı değil sözcük anlamı da değişime uğramaktadır. Bunun yanı sıra, kelime cümle içerisindeki görevleriyle birlikte şekil açısından da değişmektedir. Söz konusu durum, zarflar için de geçerlidir. Örneğin, zarflar isimlerle bir araya gelip yeni bir ifade oluşturduklarında ifadeler zarf yapısından çıkıp değişmez bir sıfat olma özelliğine bürünürler:

• Zarf ön eki: **-по** Zarfın kendisi: **по-турецки**

Zarf olarak kullanımı: *сидеть по-турецки*

Zarf sorusu **как?/ nasıl?** - Он сидит по-турецки (- Nasıl oturuyor? - *Bağdaş kurarak oturuyor*)

* по-турецки: zarf yapısının sıfat olarak kullanımı:

Кофе по-турецки (кофе, приготовленный по-турецки) = Türk usulü kahve – hangi (nasıl?) kahve? – *Türk usulü hazırlanmış kahve*

Bu örnekteki *-по* eki esas itibarıyla eylemin nasıl yapıldığının aktarımında kullanılan bir ek olmasına rağmen, ifadenin isim ile birleşmesi sonucunda zarf eki özelliğini kaybederek sıfat görevi gören bir işleve sahip olur. İsmine sorulan soru da zarfa özgü “nasıl?” «как?» sorusundan sıfat yapılarına özgü olan “hangi/nasıl?” «какой?» sorusu ile otomatik olarak yer değiştirir. Aşağıdaki örnekler için de aynı durum söz konusudur:

21 Kimi çalışmalarda söz konusu ifadeler sentaks açısından durum zarfı değil, isim bünyesinde belirleyici role sahip kelimeler olarak görülmektedir. Bu durumda zarfların sıfat özelliği kazandığı ve sıfat olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bkz. A.A. Şahmatov. Sintaksis russkogo yazıka. L. Uçpedgiz, 1941. s. 68-70.

22 Örneğin sıfatların isme dönüşmesi: рабочий - 1) **Рабочий** (isim) весь день трудится, 2) **Рабочий** (sıfat) язык конференции – английский; isimlerin zarfa dönüşmesi 1) наслаждаюсь здешней **весной** (isim), 2) Приеду к вам **весной** (zarf) vb.

- *внизу* = где? (yer zarfı – nerede? = *aşağıda*) → isim ile kullanımı sonucu = *дом внизу* (дом, расположенный внизу) = *aşağıdaki ev* = hangi ev?
- *напротив* = где? (yer zarfı – nerede? = *karşıda*) → isim ile kullanımı sonucu = *соседи напротив* (соседи, живущие напротив) – *karşıdaki komşular* (karşı evde oturan komşular) = hangi komşular?

Zarfın isimlerle eklenerek (*чай вприкуску, прогулка пешком, шаг назад, рубашка навывпуск* vb.) ismin görevi olan kavramı karşılayarak belirtme özelliğini aktarması dil araçlarının aktarımında kullanılan dildeki ekonomi ilkesinin bir sonucudur.

Rusçada Zarfların Belirlenmesindeki Zorlu Noktalar

Rus dilindeki zarf yapılarının tam olarak ortaya çıkartılıp belirlenmesindeki esas zorluk çoğunlukla diğer dil sınıflarındaki yapısal benzerlikten kaynaklanmaktadır.

1) Rus dilinde zarfları yapı itibarıyla ayırt etmek genel olarak kolay olmasına rağmen istisna oluşturan birkaç nokta vardır. Rusçada karşılaştırma derecesine sahip olabilen iki gramer ulamı vardır. Bunlar sıfatlar ve zarflardır. Buna karşılık, hem Türkiye’de hem de Rusya’da yabancılara yönelik Rusçanın eğitimi sırasında bu konunun üzerinde neredeyse hiç durulmamaktadır. Çekimli sözcüklerin sonunda yer alan -e eki tıpkı sıfatların karşılaştırma derecesine sahip yapılarda olduğu gibi zarf karşılaştırma derecesine sahip olabilen sözcüklerde de görülebilmektedir: *красивее, грустнее, веселее, лучше* vb. Morfolojik açıdan benzerlik gösteren zarfların karşılaştırma derecesi ve sıfatların karşılaştırma derecesini ifade eden kelimeler cümlede söz dizimi açısından oynadıkları role göre ayırt edilmektedirler. Buna göre, zarflar eylemin nasıl yapıldığını nitelerken, sıfatlar bunun aksine cümledeki kişi/olay/olgu ya da durumun kendisini nitelerler. Krş.:

- Он бегае **быстрее** меня (zarf karşılaştırma derecesi)
- Она во всём **быстрее** меня (sıfat karşılaştırma derecesi)
- Новый студент читае стихи **лучше** всех (zarf karşılaştırma derecesi)
- Ты, как человек, **лучше** меня (sıfat karşılaştırma derecesi)

Buradaki örneklerde zarfların sadece sentetik formlarının karşılaştırma derecesi verilmesine rağmen, tıpkı sıfatlarda olduğu gibi hem analitik hem de sentetik yapılarda karşılaştırma ve üstünlük derecesine de sahiptirler. Aşağıdaki tabloda bunu daha açık bir şekilde görebiliriz:

Yapı türü	Zarfların Karşılaştırma Derecesi	
	Karşılaştırma	Üstünlük
Sentetik (basit) yapılar	быстр-ее, умн-ее хуж-е по-луч-ше	ниж-айш-е нежн-ейш-е
Analitik (zor) yapılar	более интересно менее серьёзно	наиболее высоко наименее опасно лучше-хуже-быстрее всех

Analitik yapıdaki karşılaştırma derecesine sahip zarfları, sıfatlarla olan benzerlikleri nedeni ile cümle içinde ortaya çıkarmak zorlayıcı olabilmektedir. Bu bakımdan morfolojik açıdan benzerlik gösteren zarfların karşılaştırma derecesine sahip kelimeler ile sıfatların karşılaştırma derecesini ifade eden kelimeler cümlede söz dizimi açısından oynadıkları role göre ayırt edilebilirler. Zarflar eylemin nasıl yapıldığını nitelerken, sıfatlar bunun aksine cümledeki ismi nitelerler. Sentetik yapıdaki zarfların üstünlük derecesi ise dilde çoğunlukla diğer yapılarla oranla daha nadir kullanılmakla birlikte belirli fiillerle birlikte ele alınırlar: *нижайше кланяюсь, покорнейше прошу, строжайше запрещено* vb.

Zarflar dilin değişmez yapıları olarak ele alındıklarından sahip oldukları karşılaştırma derecesi ya istisnai durum olarak kabul edilir ya da söz konusu durumun değişmezlik özelliğine etki etmediği ifade edilir. N.V. Bogdanova, bu konuya ilişkin olarak şu açıklamayı dile getirmektedir:

Zarfların karşılaştırma derecesi tıpkı sıfatlarda olduğu gibi ekler ya da yardımcı sözcükler aracılığı ile yapılmaktadır. Bu bakımdan karşılaştırma derecesinin oluşumu çekim ekleri yardımıyla yeni bir kelimenin oluşturulduğu bir çekim süreci değil, yapım ekleri ve yardımcı sözcükler ile yeni bir yapının oluşturulduğu biçimlendirici bir süreçtir. Bu bakımdan zarflar dilin değişmez kısımları olarak bu özelliklerini korumaktadırlar (Bogdanova 2007: 84).

2) Zarfların dildeki diğer yapılardan ayırt edilmesini zorlaştıran bir diğer nokta da iki ya da daha fazla kelime ile birlikte yazılan zarf grupları oluşturmaktadır: *на скаку, тютелька в тютельку, в открытую* vb. Buradaki zorluk ifadelerin ismin hal durumları ile kullanılan ve ismin -i hali ile bulunma durumu edatı olarak daha çok bilinen kelimelerle kullanılmasında yatmaktadır. Bu da öğrencinin yapıya bakarak kelimeyi zarf olarak belirlemesinden ziyade ismin hal durumunda çekimli bir sözcük şeklinde görmesine neden olmaktadır.

3) Zarf incelemelerinde söz konusu yapıların ayırt edilmesinde yaşanabilecek zorluklardan bir diğeri de aynı kök biçim bazında türetilen diğer sözcüklerle olan benzerliğinde yaşanmaktadır.

Zarflar, kısa sıfat yapıları ve durum kategorisinde yüklem olarak kullanılan ifadelerle eş seslilik özelliği sergilediği için işlev ayrımı ancak metin içerisinde belirginlik kazanmaktadır:

Поле пустынно и *тихо* (kısa sıfat)

На улице *тихо* (durum kategorisi)

Он говорит *тихо* (zarf)

4) Aynı yazılan ve okunan zarfların ayrımı zarf sorusunun sorulması ve de çekimli ismin hal ekinin bağlı olduğu fiilin ortaya çıkartılması ile de birbirinden ayrılabilir:

Наслаждаюсь здешней **весной** – чем? = isim

Приеду **весной** – когда? – *zaman zarfı*

Bu ve benzeri ifadelerde dikkat edilmesi gereken nokta, *весной* gibi zarfların, isimlerin çekimli hallerine özgü kelimelerde daha sık rastlanan niteleyici rolündeki sıfatlarla kullanılabilmesidir. Zarflarla kullanılan bu kelimeler belirleyici özelliğe sahip olmakla birlikte, bunların zarf mı yoksa ismin hal çekimi rolünde mi olduklarının ayrımı kullanılan ifadenin bağlı olduğu fiilin anlamının dikkat edilmesi ile ortaya çıkartılmaktadır:

- Мы встретились **жарким летом** – когда ? жарким летом – zarf

- Все изменилось после того, как краткая весенняя оттепель сменилась

долгим и жарким летом застоя²³. – чем? – isim

Daha çok isimlere özgü olan belirleyicilerle birlikte kullanılan zarf grubundaki kelimeler halihazırda dilde sınırlı sayıdadır: *весной, осенью, зимой, летом, ночью, вечером, утром, днём* vb.

5) Dildeki zarfların ve bunlarla eş sesli özelliğe sahip edatların ayrımı da zor olabilmektedir:

Они прошли **мимо** и сразу вошли в офис – *как?* - zarf

Они прошли **мимо нас** и сразу вошли в офис – *мимо кого?* - zamir yapısı ile edat kullanımı

Benzer kullanımlarda edat soruda mutlaka tekrar etmektedir:

сидеть *напротив* меня – *напротив* кого?

остаться *вопреки* всему – *вопреки* чему?

идти *вдоль* берега – *вдоль* чего?

23 Каунак: Rus Dilinin Ulusal Derlemi – Национальный корпус русского языка [Олег Гриневский. Восток — дело тонкое (1998)]

6) Sesteş olan fakat yazılışı ve anlamları farklı olan edatlar ve zarflar arasında da morfolojik ve fonetik benzerlikten ötürü kullanımında zorluklar yaşanmaktadır

Зачем (sebeper - zarf) *вызывать напрасные надежды?* – **За чем** (neyin ardından - edat) *пойдёшь, то и найдёшь;*

*Он рассказывал об этом не **затем** (amaç - zarf), чтобы получить нужные сведения – За тем (bir nesne için - edat) и пришёл, что искал*

Отчего (sebeper - zarf) я люблю тебя тихая ночь – Было **от чего** (edat - kaynak) печалиться

Недоразумения часто происходят **оттого** (neden belirten açıklama – den dolayı -), что люди друг друга не понимают – Дальнейшее зависит **от того**, как сложатся обстоятельства (edat ve ilgi zamiri)

Почему (sebeper - zarf) вы так плохо судите о людях? – **По чему** (neye göre - edat) вы судите о перемене погоды? (Rozenal, 2013: 87).

7) Edatların kullanımında olduğu gibi aynı yapıya sahip zarflar ile kiplik parçacıklarını da ayırt etmek zor olabilmektedir. Bunlardan birincil sözlük anlamları “her şey”, “daha”, “artık” anlamına gelen *всё, ещё, уже (уж)* ifadelerine yakından bakacak olursak:

Он **всё**²⁴ в разъездах – nasıl? (как?) ne sıklıkta (как часто?), ne zaman (когда?) sorularını yöneltebileceğimiz ve “sürekli, devamlı” anlamlarını veren ölçü ve derecelendirme zarfıdır;

Ему **всё**²⁵ лучше – anlamı kuvvetlendirici kiplik parçacığıdır, soru yöneltilemez, yüklem bir parçası olarak cümle içerisinde yer almaktadır.

Он **ещё** не знает – nasıl? (как?), ne zamandır? ne kadar süredir? (как долго?), ne zaman (когда?) sorularını yöneltebileceğimiz ve “hala, önceki” gibi anlamlarda kullanılan zaman ile ölçü ve derecelendirme zarf gruplarında yer alabilir. İki zarf grubunda da yer alabilmesinin sebebi çoklu işlev ve anlam özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Ещё как получится! – ifadeye güçlendirme anlamı katmaktadır, soru yöneltilemez ve cümlelerin bir ögesi değildir

Мой отец **уж** стар – ne zaman (когда?) sorusunu yöneltebileceğimiz ve “şu anda, halihazırda, artık” gibi anlamlarında kullanılan zaman zarfı grubunda yer alır.

24 Diğer örnekler: *Хочу уже 3-й год сменить раму своего двухподвеса на карбоновую, но всё руки не доходят* [коллективный. Форум: Горный двухподвесочный (2010)]; *Жизнь в российской глубинке мало того, что не балует своих жителей, так посылает им всё новые испытания судьбой.* [коллективный. Форум: комментарии к фильму «Все будет хорошо» (2008-2011)]; *Эле-Фантик всё повторял про себя всплывшее вдруг прозвище — «В каждой бочке затычка».* [Александр Дорофеев. Эле-Фантик // «Мурзилка», 2003] vb.

25 Bu sözcük aynı zamanda dilde zamir grubunda sıfat işlevi (**Всё** небо – как на ладони) ve zamir grubunda isim işlevinde de (Она знает **всё**) kullanılmaktadır.

Очень **уж** много дел – vurgula anlamına sahiptir, soru yöneltilemez ve cümlede ölçü ve derecelendirme zarfının bir parçası olarak yer alır.

8) Eş sesli olup da yine karıştırılmaması gereken iki durum daha vardır. Bunlardan ilki, sayı işlevindeki belirsiz zamir ve ölçü ve derecelendirme zarfı işlevindeki *несколько* ile sayı işlevindeki olumsuz zamir ve zarf işlevindeki olumsuz zamir *нисколько* sözcükleridir:

Несколько дней мы не разговаривали – сколько дней? – Birkaç gün konuşmadık – Kaç gün? – Birkaç gün – sayı

Она **несколько** смутилась – сколько/ как она смутилась? – O biraz şaşırıldı – Ne kadar/ nasıl şaşırıldı? – Biraz şaşırıldı – zarf

Нисколько времени не осталось на размышление – сколько времени? – Düşünmek için hiç zaman kalmadı – Ne kadar? – Hiç – sayı

Она **нисколько** не обиделась – сколько/как она обиделась? – Hiç alınmadı – Ne kadar/ nasıl? Hiç - zarf

Bu ve benzeri yapıların ayrımı yine sözcüklerin kullanıldıkları cümle içerisindeki konumu ve hangi yapı ile kullanıldıkları göz edilerek yapılabilir.

9) Rusçadaki zarfların ortaya çıkartılmasına ilişkin bir zorluklar da ilgi zamiri grubundaki *когда* zaman zarfı ile yan tümce bağlacı *когда* arasındaki farkı belirlerken yaşanabilmektedir:

Когда мы вернулись домой, все спали – yan tümce zaman bağlacı²⁶

Я не знаю, **когда** она вернётся с работы – ilgi zamiri zaman zarfı, bağlayıcı sözcük

SONUÇ

Rus dilinde zarfların dilde şekillenmesi art zamanlı ve eş zamanlı olmak üzere iki açıdan incelenmelidir. Art zamanlı yaklaşım bizlere zarfların dilde nasıl ortaya çıktıklarını daha iyi anlamamıza yardımcı olurken, eş zamanlı yaklaşım da bir gramer ulamı olarak bu yapıların oluşum süreçlerini daha iyi kavramamıza yardımcı olmaktadır. Eş zamanlı yaklaşım çerçevesinde geleneksel Rus dili gramerinde zarfların daha çok yapısal-tasvirici yani biçimsel betimleme odaklı gramer çerçevesinde incelendiği görülmektedir. Bu bakımdan zarflar ortaya koydukları anlam-yapı-söz dizimi özellikleri çerçevesinde ele alınmaktadırlar. Ancak günümüzde, dil incelemelerinde yapıların işlevlerinin ve kullanım özelliklerinin de dikkate alınmasının gerekliliği

²⁶ Bağlaç ve (союз) и bağlayıcı sözcük (союзное слово) arasındaki farka bakacak olursak, bağlaçlar dilin bağımlı kısımlarını oluşturan, cümleden çıkarıldığında anlamı bozmayan kelime gruplarıdır. Bağlayıcı sözcükler ise, zarf ve zamirlerden oluşan, kullanıldığı cümlede başka bir bağlayıcı sözcük ile değiştirilebilen, çıkartılması halinde cümlenin anlamının bozulmasına yol açan dilin bağımsız kısımlarına ait sözcüklerdir.

aşıkardır. İşlevsel-iletişimsel gramer böyle bir yaklaşımı ortaya koyan bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. İşlevsel-iletişimsel gramer çerçevesinde zarfların anlamsal-yapısal özelliklerinin yanı sıra söz dizimsel özelliklerinin daha geniş tutulduğu böylece daha geniş bir perspektiften ele alındığı görülmektedir. Geleneksel gramer çerçevesinde zarfların daha çok zarf tümleci, dolaylı tümleç ve yüklem olarak kullanılabilirdikleri üzerine durulurken, işlevsel gramer çerçevesinde hem cümlenin temel hem de yardımcı öğeleri görevlerini yerine getirebileceği hem de ara sözlerin de zarf olarak kullanılabilirdiğinin belirtilmesi aslında iki yaklaşım arasındaki farkı açıkça ortaya koymaktadır.

Zarf yapılarının oluşumunda diğer gramer sınıflarından isimler, sıfatlar, karşılaştırma ve üstünlük dereceleri, filimsiler, sayılar, zamir, edat, kiplik parçacıkları, filler büyük rol oynarken zarfların belirgin morfolojik özelliklere sahip olmasında yapım eklerinin önemi büyüktür. Zarfların yapısal özelliklerinde Rusçanın bükümlü bir dil olmasının da etkisi açıkça görülmektedir. Rusçada zarflar yapısal olarak sondan, önden ve sondan eklemeli, ismin hal edat eki ile oluşturulanlar ve kelime grubu şeklinde olanlar olmak üzere somut sınıflandırmalara bölünebilir. Bu konuya ilişkin olarak Türkçe ile ufak bir karşılaştırma yapacak olursak Türkçede zarfların Rusçadakilere oranla daha çok zarf yapım ekine sahip olduklarını bu bakımdan Rusçadaki zarfların bir derece daha standart bir yapıya sahip olduklarını söyleyebiliriz²⁷.

Rusçada zarflar kullanım alanları ve işlevsel özellikleri açısından esasen çok yönlüdür:

1) Cümlenin temel ve yan öğeleri pozisyonlarında olabileceği gibi, ara sözcükler de zarf olarak kullanılabilir;

2) Cümle içerisinde birden farklı zarf kullanımı mümkündür: Он почти(1) никогда (2) ничего не делает назло(3) – (1) насколько?, в какой мере? в какой степени? – ölçü ve derecelendirme zarfı, (2) когда? – zaman zarfı, (3) зачем?, с какой целью? – amaç zarfı; Спросонок (1) он обычно (2) несколько (3) бестолков – (1) когда? почему? по какой причине? – zaman veya sebep zarfı (2) когда? – zaman zarfı (3) насколько?, в какой мере? в какой степени? – ölçü ve derecelendirme zarfı. (Bogdanova, 2007: 89);

3) İki öğeli cümlelerde nesnenin konumunu, durumunu, eylemin özelliğini veya değerini ortaya koyan durumları belirten yüklem işlevine sahiptirler:

Дедушка дома, лес рядом, он был навеселе, растить детей трудно vb.

4) Yine aynı şekilde birleşik isim cümlelerinde kullanıldıklarında zarflar yüklem işlevi görürler: *туфли были впору, твой звонок был весьма кстати, пальто – нараспашку, гостью все внове; мы в городе проездом vb.*

²⁷ H.Ö. Karpuz'un "Türkçede Zarflar: Türkiye Türkçesi edebi dilindeki zarfların yapısal ve işlevsel incelemesi" adlı eserinde yüzden fazla zarf yapan morfem sıralanmaktadır.

5) Zarflar, ara söz²⁸ ya da kiplik ifadelerinde işlev görebilirler, bunlar arasındaki fark ancak kullanım ve anlam özellikleri dikkate alınarak yapılabilir:

Кстати, он ещё сказал, что не знает ... – *кстати* kelimesi aynı zamanda hem zarf hem de ara söz ifadesi olarak kullanılabilir, buradaki işlevi ara söz ifadesidir.

Возможно, она не придёт ... – *возможно* kelimesi aynı zamanda hem zarf hem de ara söz ifadesi hem de yüklem olarak kullanılabilir, buradaki işlevi ara söz ifadesidir.

Она просто прелесть! – *просто* kelimesi aynı zamanda hem zarf hem bağlaç, hem yüklem hem de kiplik parçacığı olarak kullanılabilir, buradaki işlevi kiplik parçacığıdır.

Rusçada zarflar diğer sözcük türleri ile benzerlik gösterebilmektedirler bu da başlı başına onların hemen diğer sözcük türlerinden ayırt edilmelerini güçleştirebilmektedir. Diğer bir deyişle, zarflar farklı sözcük türlerinde de görülebilen kelimelerle karıştırılabilirler. Bunun nedeni yapısal benzerlikten kaynaklıdır. Söz konusu durumu ancak cümle içinde sözdizimi incelemeleri ile açığa çıkartmak mümkündür.

1) Zarflar ismin hali, cins ve sayı açısından niteledikleri kelime ile uyum göstermeyen niteleyici olarak yer alabilir: *яйцо всмятку, подали рыбу по-польски vb.*

2) Rusçada zarflar bir durum veya eylemin (*быстро бежать, сильно хотеть*), nesne (*сон наяву, яйцо всмятку*) veya başka bir olgunun özelliğini (*очень красивый, идущий пешком, весьма аккуратно*) ortaya koyan dilin değişmez kısımlarıdır. Değişmezlik özelliği, sadece karşılaştırma derecesi söz konusu ise, ihlal edilmiş gibi düşünülebilir, burada dikkat edilmesi gereken nokta değişimin anlamsal olmasından ziyade yapısal olmasıdır. Zarf yapısı anlamsal olarak etkilense dahil birincil anlamını ve işlevini korumaktadır.

Tüm bunların ışığında Rusçada zarflar, sözcüklerin bağımsız kullanımı temeline dayalı olarak fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil, zarflar, sıfatlar, isimler, sayılar, zamirler, karşılaştırma derecesi ifadeleri, edatlarla bir araya gelebilen, söz dizimsel işlevleri açısından cümlenin hem temel (özne-yüklem) hem de yardımcı ögesi (durum, niteleyici) olarak görev yapabilen, bununla birlikte ara sözcük olarak kullanılabilen, anlam açısından süreç belirtmeyen bir eylem, nesne veya süreç belirtmeyen diğer bir olguya işaret eden; çekimlenmeyen, yapısal olarak hem değişikliğe uğramayan hem de diğer sözcük türleri ile uyum göstermeyen sözcükleri bir araya getiren, bünyesinde barındıran bir gramer ulamıdır.

Rus dilindeki zarf yapılarının kullanım alanları yani iletişimdeki rolü ve üstlendikleri işlevler çerçevesinde incelenmesi bu yapıların özünün daha iyi anlaşılmasına imkan verecektir. Rusçada

28 Rus dilbiliminde kiplik anlamına sahip sözcükler (конечно, обязательно, несомненно) ve durum kategorisine dahil kelimeler (жарко, больно, холодно) ortaya koydukları anlam ve söz dizimsel işlevleri gereği çoğunlukla zarfın dışında yapılar olarak ayrılmaktadırlar ancak zarf olarak incelendikleri de görülmektedir.

anlam ve yapı bazındaki sınıflandırmaları kısıtlıymış gibi görünse de metin incelemeleri üzerinde yapılacak çalışmalar anlamsal ve yapısal açıdan çok daha geniş zarf türlerinin belirlenmesine olanak sağlayacaktır.

Türkçede zarflar konusu tıpkı Rusçada olduğu gibi derin ve karmaşıktır. Rusça-Türkçe dil çifti bazında karşılaştırmalı çalışmaların yapılması da Türk dili konuşucuları için dillerini daha iyi tanıma fırsatı vermekle kalmayacak Rus dilindeki zarf yapıları daha iyi anlamalarına da imkan tanıyacaktır. Bu bakımdan benzer gramer konularının karşılaştırmalı yöntemle ele alınması sadece diller arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konmasına yardımcı olmakla kalmayarak, aynı zamanda dil eğitiminde de kullanılabilir bir kaynak sunup dil araştırmalarında, bilhassa da karşılaştırmalı dil incelemelerinde, yeni yaklaşımları ve bilgileri de beraberinde sunmuş olacaktır.

Kaynaklar

- Aksakov K.S. Polnoe sobranie soçineniy. T.2.; çast 1: Soçineniya filologičeskie. Moskva, 1880.
- Belusov V.N., İ.İ Kovtunova, İ.N. Kruçinina vd. Kratkaya russkaya grammatika. Moskova: Russkiy yazık, 1989.
- Buslaev F.İ. İstorieskata grammatika russkogo yazıka. Moskva: Uçpedgiz, 1959.
- Bogdanova N.V. V chem sobstvenno trudnost'? - Osnovı lingvisticheskogo analiza teksta. Filologicheskij fakultet, SPbGU, 2007.
- Dalkılıç L.Ç. Rus Dilinin Grameri – Biçimbilgisi (Morfoloji): Rus Gramerinin Zorlu Noktaları üzerine. Gece: Ankara, 2018.
- Fortunatov F.F. İzbrannie trudi. Moskva: Uçpedgiz, 1956-1957. Tt. 1-2.
- Grammatika russkogo yazıka. V 2-h tt. Moskva: İzd. AN SSSR, 1952-1954.
- Grammatika sovremennogo russkogo literaturnogo yazıka / Pod. Red. N.Yu. Şvedovoy. Moskva: izd. AN SSSR, 1970.
- Grunskiy N.K. Oçerki po istorii razrabotki sintaksisa slavyanskih yazıkov. T.1., vip. 1-2. St. Petersburg, 1911.
- Karpuz H.Ö. Türkçede Zarflar: Türkiye Türkçesi edebi dilindeki zarfların yapısal ve işlevsel incelemesi. Denizli: Ege-doğuş yayınları, 2013.
- Kolesov V.V. İstoriçeskaya grammatika russkogo yazıka, SPGU: St. Petersburg, 2010.
- Kratkiy spravoçnik – Kratkiy spravoçnik po sovremennomu russkomu yazıky. Pod. Red. P.A. Lektana. 2-e izd. İspr. İ dop. Moskva: Vışşaya Şkola. 1995.
- Krasilnikova E.V. Adverbializatsiya // Russkiy yazık. Entsiklopediya. M.: Sovetskata entsiklopediya, 1979.
- LES -Lingvističeskij entsiklopedičeskij slovar / Gl. Red. V.N. Yartseva. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya, 1990.

- Miheev A.F. Grammatičeskie sredstva i formi virajenija sledstvennih otnošenij i otnošenij osnovaniya-vivoda v sovremennom rusском literaturnom yazıke: Avtoref. Dis... kand. filolog. nauk. Barbauli 1967.
- Nikitin V.M. Morfologiya sovremennogo russkogo yazıka. Glagol i nareçie. Ryazan, Ryazansk. Gos. Ped. İnst, 1961.
- Novikov L.A., Zubkov L.G., İvanov V.V. vd. Sovremenniy russkiy yazık: Uçebnik: Fonetika. Leksikologiya. Slovoobrazovanie. Morfologiya. Sintaksis. Spb: Lan, 2003.
- Pankov F.İ. Funktsionalno-kommunikativnaya sistema semantiçeskih razryadov nareçiy. Vestnik Moskovskogo universiteta. Ser. 9. Filologiya. 2008 №4. 30-56.
- Peşkovski A.M. Russkiy sintaksis v nauçnom osveşenii: Uç. Posobie. 9-e izd. Moskva: librokom, 2009.
- Rozental' D.E. Spravoçnik po rusскому yazıku: orfografiya, punktuatsiya, orfografiçeskiy slovar. Moskova: izd. AST, 2013.
- Russkaya Grammatika 1980 I – Russkaya grammatika / Gl. Red. N. Yu. Şvedova. T I. Fonetika. Fonologiya. Udarenie. İntonatsiya. Vvedenie v morfemiku. Slovoobrazovanie. Morfologiya. Moskva: Nauka, 1980.
- Sovremenniy russkiy yazık / Pod.red. P.A. Lekanta. Moskva: Vişşaya şkola, 2004.
- Şahmatov A.A. Sintaksis russkogo yazıka. 2-e izd. Leningrad: Uçpedgiz: 1941.
- Şeka Yu. V. Praktičeskaya grammatika turetskogo yazıka. Moskva: Ast- Vostok-Zapad, 2007.
- Vinogradov V.V. Russkiy yazık (grammatičeskoe učenje o slove) 2-e izd. Moskva: Vişşaya şkola, 1972.